

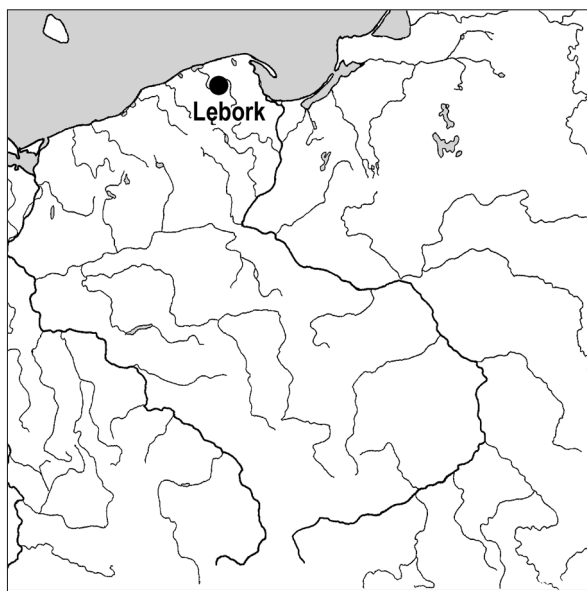
MICHAŁ STARSKI

LĘBORK (RYNEK), WOJ. POMORSKIE. BADANIA W ROKU 2011

Badania archeologiczne podjęto w związku z planowaną rewitalizacją dawnego rynku miasta lokacyjnego w Lęborku (st. 38, gm. *loco*, AZP 07-36/52). Trwały od 9 września do 22 października, organizował je Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego i Fundacja Przyjaciół IA UW, a kierował nimi autor. Były one pierwszym, sondażowym etapem prac, mającym na celu rozpoznanie miąższości i charakteru nawarstwień kulturowych na głównym placu miejskim oraz zlokalizowanie pozostałości gotyckiego ratusza (Ryc. 1, 2). W tym celu wytyczono sześć wykopów w południowo-wschodniej części placu, a uzyskane w toku ich eksploracji rezultaty miały dostarczyć szczegółowych wytycznych do planowanych w przyszłości szerokopłaszczyznowych prac wykopaliskowych na rynku (STARSKI 2011).

Na większości badanego obszaru natrafiono na analogiczny i niezaburzony układ nawarstwień kulturowych, dochodzący do około dwóch metrów miąższości. Zaobserwowano w nim co prawda niewielkie różnice, ale mimo to można stwierdzić, że cała południowa część rynku rozwijała się w podobny sposób¹. Górne poziomy stanowiły metrowej grubości, niemal jałowe, żółtoszare piaski niwelacyjne datowane na czasy nowożytny i współczesne, a przykrywał je bruk ułożony w końcu XIX wieku. Nie zachowały się tym samym żadne inne warstwy użytkowe z tych czasów, a taka sytuacja może wynikać z sukcesywnego porządkowania nawierzchni placu od czasów nowożytnych. W południowym narożniku rynku, u wylotu ul. Staromiejskiej, natrafiono jedynie na fragment drewnianej cembrowiny XVI-wiecznej studni, prawdopodobnie o przekroju kwadratowym. Została ona zasypana piaskiem z licznymi fragmentami kafla miskowych, płytowych oraz naczyń ceramicznych, datowanych nie później niż na pierwszą połowę XVII wieku.

Poniżej nawarstwień nowożytnych odsłonięto ciemnoszare warstewki piasku z wtrętami gliny, kory drzewnej i kamieniami, rozdzielone cienkimi poziomami szarego jałowego piasku. W części wschodniej badanego terenu ilość odpadów drewnianych wyraźnie wzrastała

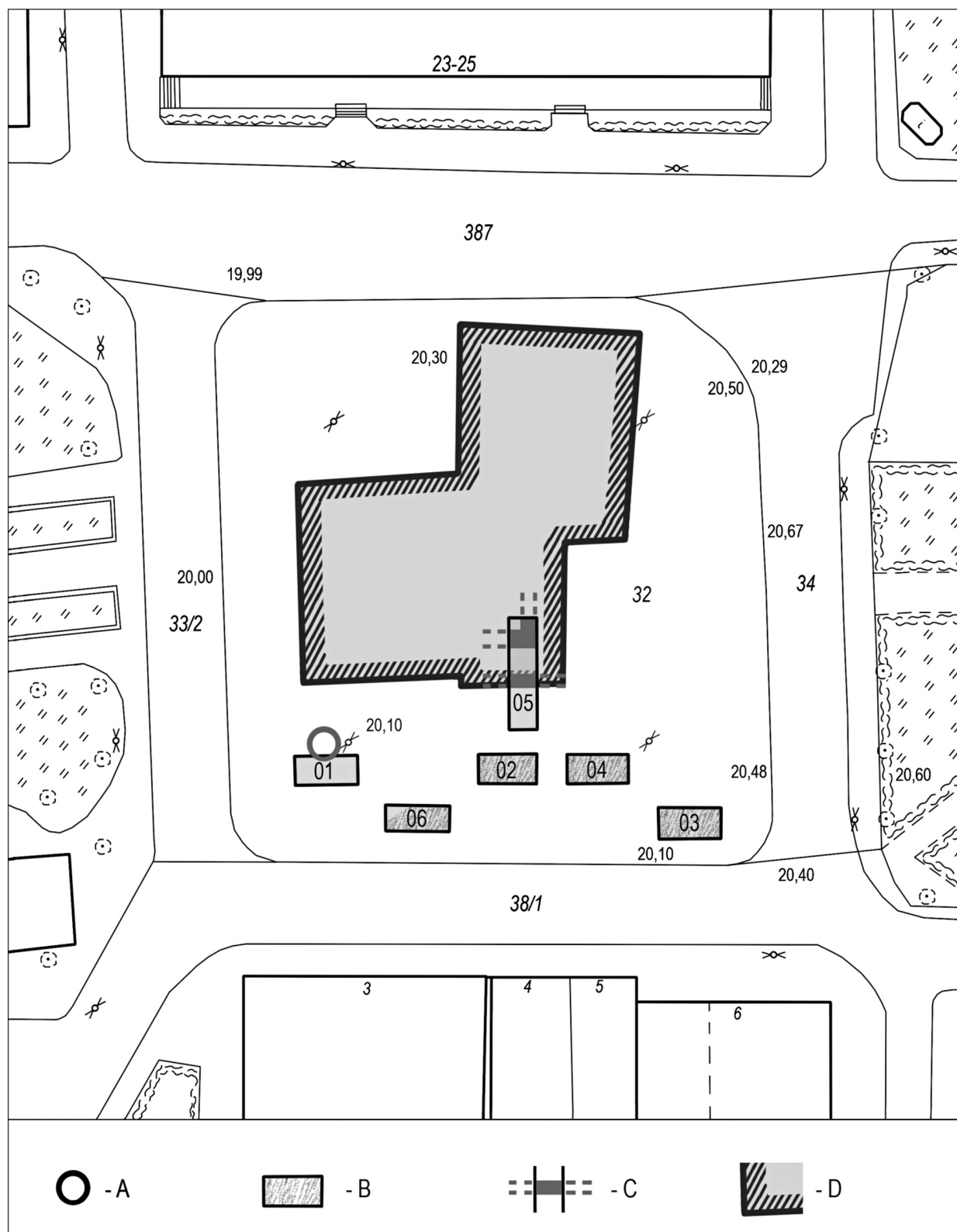

(Ryc. 1, 3), a na dużą zawartość szczątków organicznych wskazywała konsystencja warstw. Ich miąższość dochodziła tam do jednego metra, a w różnych badanych miejscach wyróżniono od dwóch do czterech poziomów użytkowych placu. Z dolnych pobrano próbki do badań dendrochronologicznych, których wyniki wskazują na powstawanie tych nawarstwień głównie w latach 40. i trzeciej ćwierci XIV wieku². Pozyskano z nich także liczny zbiór fragmentów naczyń ceramicznych, kości zwierzęcych i pojedynczych wyrobów metalowych. Na znaleziska składają się przede wszystkim naczynia wypalone w atmosferze redukcyjnej, z charakterystycznymi wylewami z okapem i wrębem na pokrywkę, oraz pojedyncze fragmenty dzbanów kamionkowych. Ich analiza porównawcza pozwala datować ten zbiór na czas od drugiej połowy XIV po początek XV wieku. Na podstawie uzyskanych rezultatów można zatem stwierdzić, że omawiane warstwy odkładały się w początkowym okresie istnienia miasta, po jego lokacji w 1341 roku (BRUSKI 2009: 37–46).

¹ Jedyne zakłócenia w pierwotnym układzie nawarstwień odnotowano w rejonie fundamentów ratusza.

² Z dziesięciu próbek tylko dla pięciu uzyskano daty roczne.

Cztery z nich przypadają na lata 40., a jedna na 50. XIV wieku: 1341/1342, lato 1343, dwa razy 1341–1349 i 1355/1356 (WAŻNY 2012).

Ryc. 1. Plan rynku miasta lokacyjnego w Łęborku z obrysem bloku zabudowy śródmiejowej (wg LEMCKE 1911: ryc. 97) i lokalizacją wykopów archeologicznych: A – studnie; B – moszczenia drewniane; C – fundamenty; D – obrys dawnej zabudowy śródmiejowej (oprac. M. Starcki).

Fig. 1. Plan of the location town in Łębork with an outline of the block of buildings in the middle of the Market Square (according to LEMCKE 1911: fig. 97) and the location of archaeological trenches: A – wells; B – wood paddings; C – foundations; D – outline of former buildings in the middle of the Market Square.

Ryc. 2. Widok południowej fasady ratusza gotyckiego i budynku wójtostwa w Lęborku na fotografii z ok. 1870 r. (LEMCKE 1911: ryc. 97).

Fig. 2. View of the southern façade of the Gothic Town Hall and the building of the reeveship in Lębork on a ca. 1870 photo.

Ryc. 3. Widok belek i płatów kory w planie wykopu 04, zachowanych w jednym z poziomów użytkowych dawnego rynku miejskiego w Lęborku (fot. M. Starski).

Fig. 3. View of logs and flaps of bark in the plan of Trench 04, which survived in one of usage levels of the former town Market Square in Lębork.

Ryc. 4. Widok południowo-wschodniego narożnika fundamentów dawnego ratusza łębarskiego, odsłoniętych w wykopie 05 (fot. M. Starski).

Fig. 4. View of the south-eastern corner of foundations of the former Town Hall in Łębork, exposed in Trench 05.

W badanej przestrzeni rynku odnotowano pozostałości konstrukcji drewnianych, które najlepiej zachowały się w jego wschodnim narożniku (Ryc. 1, 3). Ich układ i sposób wykonania pozwalają sądzić, że mogły to być jedynie luźne i punktowe moszczenia nawierzchni placu korą, patykami i deskami, i raczej nie były to większych rozmiarów konstrukcje lub zabudowania. Układ moszczeń wskazuje, że prowadziły one od narożników rynku ku jego centrum. Zapewne stanowiły zatem przejścia po placu przed wzniesieniem na nim urządzeń użyteczności publicznej, w tym ratusza. Jedynie w rejonie wschodniego narożnika rynku natrafiono na belki i większe nagromadzenie pozostałości drewna, ale ich układ także nie daje podstaw do lokalizacji w tym rejonie zabudowań. Znaleźiska te mogą wskazywać natomiast na pozostałość po ruszcie moszcze-

nia, choć mogą to być także belki, będące świadectwem używania placu w początkowym okresie miasta jako zaplecza dla wznoszonych na parcelach mieszczańskich zabudowań. W takim przypadku na rynku składowano by budulec i zapewne nie wykorzystano go w całości, a niektóre nieobrobione belki porzucono.

Analiza układu nawarstwień na rynku, a także pozyskane zeń zabytki ruchome nie dają żadnych podstaw do rekonstruowania w tym rejonie wczesnośredniowiecznego osadnictwa przedlokacyjnego, którego poszukiwania są kwestią do dziś otwartą i dyskutowaną (BRUSKI 2009: 21–34). Na jedyne ślady zasiedlenia, jednak dużo wcześniejszego niż miasto, składają się nieliczne fragmenty pradziejowych naczyń ceramicznych, pozyskane w poziomie humusu pierwotnego terenu – wskazują one na funkcjonowanie w pobliżu

średniowiecznego rynku osadnictwa ludności kultury wielbarskiej³. Nie odsłonięto jednak pozostałości obiektów i zabudowań związanych z ewentualną osadą, a zatem należy przyjąć, że badany teren najprawdopodobniej mógł jedynie znajdować się w pobliżu jakiegoś siedliska, nie był zaś trwale użytkowany.

Prace badawcze pozwoliły także rozpoznać fundamenty zabudowań związanych zapewne z dawnym ratuszem lęborskim. Zostały one jednak niemal w całości rozbrane w 1874 roku (STAŻEWSKI 2009: 319). Do chwili obecnej w południowej części rynku przetrwały jedynie ławy fundamentowe, znajdujące się ponad dwa metry pod obecną nawierzchnią rynku (**Ryc. 1, 4**). Ich układ wskazuje na większe zróżnicowanie zabudowy, niż pozwala to określić zachowana ikonografia i dokumentacja kartograficzna (**Ryc. 1, 2**). Do czasu szerokopłaszczyznowych prac badawczych za nierozstrzygnięte należy jednak uznać kwestie funkcji budowli, których relikty fundamentów odkryto. O ile bowiem odsłonięty w środkowej części wykopu można utożsamiać z budynkiem dawnego gotyckiego ratusza, to brak obecnie możliwości określenia funkcji ławy, na

którą natrafiono w jego północnej części. Bez wątpienia można jednak stwierdzić, że dawny ratusz lęborski był budynkiem niepodpiwniczonym, a jego poziom użytkowy znajdował się około 50 cm poniżej obecnego poziomu rynku. Wyznaczała go posadzka wapienna i zapewne klepisko. Na brak piwnic na pozostałej, nierozpoznanej jak dotąd, większości powierzchni ratusza wskazuje wysoki poziom wód gruntowych utrudniający budowę kondygnacji piwnicznej na rynku lęborskim.

Wyniki uzyskane w pierwszym sezonie prac badawczych są niewątpliwie obiecujące dla możliwości poznania zagospodarowania przestrzennego, sposobu użytkowania i dziejów zabudowy śródmiejowej. Należy liczyć, że planowana kontynuacja prac umożliwi uszczegółowienie i poszerzenie uzyskanych obecnie ustaleń.

Mgr Michał Starski
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
m.starski@uw.edu.pl

Literatura

BRUSKI K.

2009 *Lębork w czasach średniowiecza*, (w:) J. Borzyszkowski (red.), *Dzieje Lęborka*, Gdańsk – Lębork, 21–98.

LEMCKE H.

1911 *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Regierungsbezirk Köslin*, t. II/2: *Die Kreise Bütow und Lauenberg*, Stettin.

STARSKI M.

2011 *Sprawozdanie z I etapu badań archeologicznych przeprowadzonych w 2011 roku na terenie rynku miasta lokalnego w Lęborku (działka 32)*, Warszawa (maszynopis w archiwum Zakładu Archeologii Późnego Średniowiecza i Czasów Nowożytnych IA UW).

STAŻEWSKI M.

2009 *Dzieje Lęborka 1815–1918*, (w:) J. Borzyszkowski (red.), *Dzieje Lęborka*, Gdańsk – Lębork, 275–422.

WAŻNY T.

2012 *Analiza dendrochronologiczna drewna ze stanowiska Lębork-Rynek (seria z 2011 r.)*, Toruń (maszynopis w archiwum Zakładu Archeologii Późnego Średniowiecza i Czasów Nowożytnych IA UW).

³ Za konsultację dziękuję mgr Agnieszce Krzysiak z Muzeum w Lęborku.

**LĘBORK (THE MARKET SQUARE), THE POMORSKIE VOIVODESHIP.
EXCAVATIONS IN 2011**

Archaeological examinations of the former Market Square of the location town in Lębork were the first reconnaissance stage of works, aimed at identifying cultural layers and localising remains of the Gothic Town Hall (**Figs. 1, 2**). Six trenches were marked out and an undisturbed arrangement of cultural layers was found in them. Its thickness reached ca. 2 m. Modern Period and present-day layers were solely composed of sterile levelling sands. More important discoveries related to this period include a wooden well from the 16th and the 17th c., which was located at the mouth of Staromiejska street.

Late medieval layers were composed of dark grey thin films of sand with organic waste, which were remains of usage of the square. Portable finds which were extracted from them come from the second half of the 14th and the first half of the 15th c., that is, from the initial period of the town's history. In the then surface of the Market Square remains of wooden constructions were also discovered. These were dendrochronologically dated to the 1340s and the 1350s (**Figs. 1, 3**). Their arrangement and way of constructing allow to assume that they were only punctual paddings of the surface of the square with planks, bark and twigs. In all probability, they were not large-scale constructions. These discoveries may also be evidence of use of

the Market Square as a base for buildings which were constructed in plots.

The analysis of the arrangement of layers and finds from the Market Square gives no grounds to reconstruct early medieval pre-location settlement in this area. The only remains of settlement (which was, however, considerably earlier) include prehistoric fragments of ceramic vessels. They were found at the level of primary humus of the terrain and they pointed to the existence of settlement of the Wielbark Culture people in this area.

Completed works also allowed for an identification of foundations of buildings which were related to the former Town Hall of Lębork, pulled down in 1874 (STAŻEWSKI 2009: 319). Until present, only two foundation footings survived in the examined part of the Market Square. These are located more than 2 m under the present-day surface of the Market Square (**Figs. 1, 4**). On the other hand, only further examinations of remains of buildings will allow for an identification of the layout of the building. At present, it is only possible to say that it had no basement and its floor (limestone paved floor) was situated about 50 cm below the present-day level of the Market Square.

Translated by Grzegorz Żabiński